

PASSAGES

AZ ORIENT PROJEKT MAGYAR-ÁZSIAI
KAPCSOLATTÖRTÉNETI PLATFORM ÉVKÖNYVE

orient-projekt.hu

OP

1. ÉVFOLYAM | 2023

Egyiptom • India • Japán • Kína • Koreai-félsziget • Mongólia

PASSAGES

Az Orient Projekt

Magyar-Ázsiai

Kapcsolattörténeti Platform

Évkönyve

PASSAGES

Az Orient Projekt
Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve

1. évfolyam

Budapest

2023

orient-projekt.hu

PASSAGES

Az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve
1. évfolyam | 2023

A *Passages* az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform (OP) évkönyve. Kiadványunk elektronikus folyóirat formájában, *Open Access* rendszerben évente egyszer jelenik meg honlapunkon. Ennek megfelelően díjmentesen hozzáférhető, és a szerzők számára is díjmentes publikációs lehetőséget nyújt. A kéziratok benyújtásához segédlet szintén honlapunkon található.

Főszerkesztő, szerkesztésért felelős személy: NAGY ELEK

Szerkesztők: CSOMA MÓZES, GYARMATI JÁNOS, ISPÁN ÁGOTA LÍDIA, KIRÁLY ATTILA, SIPTÁR DÁNIEL, SZÁNTÓ IVÁN, SZILÁGYI ZSOLT

A lapszám szakmai szerkesztője: KIRÁLY ATTILA

A lapszám olvasószerkesztője: ISPÁN ÁGOTA LÍDIA

Grafikai terv: KIRÁLY ATTILA

Tördelés: MAHMOUDI-KOMOR JUDIT

Kiadó: Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform
Eurázsia Központ

Az Orient Projekt fő támogatója a Pallas Athéné Domus Meriti Alapítvány

Felelős kiadó: NAGY ELEK

A kiadó székhelye: 2600 Vác, Donga u. 2.

Honlap: <https://orient-projekt.hu>

Kapcsolat: info@orient-projekt.hu

ISSN 2939-8592 (Online)

ISSN 2939-8584 (Nyomtatott)

DOI: <https://doi.org/10.59608/pas2023a000.00>

A kiadvány Spectral és Ambient betűtípussal, 210 × 297 mm méretben készült. A borítón: Elked Antal kocsijával (1899, Sanghaj. Opel Darracq, 1899-es modell). Fotó: Kiss Sándor gyűjteményéből.

Ez a Mű a [Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 Nemzetközi Licenc](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) feltételeinek megfelelően felhasználható.

PASSAGES 1. ÉVFOLYAM (2023)

NAGY ELEK: <i>Főszerkesztői előszó és köszönetnyilvánítások</i>	9
Egyiptom	
KIRÁLY ATTILA: <i>Egyiptom és Magyarország</i>	13
KIRÁLY ATTILA: <i>A magyarországi egyiptológia oktatás történetének vázlatja</i>	47
KIRÁLY ATTILA, REZSABEK NÁNDOR: <i>Mahler Ede (1857–1945)</i>	69
India	
LÁZÁR IMRE: <i>A magyar–indiai kulturális kapcsolatok évszázadai</i>	76
BALDAVÁRI ESZTER: <i>Medgyaszay István (1877–1959)</i>	131
KELÉNYI BÉLA: <i>Schwaiger Imre (1868–1940)</i>	139
LÁZÁR IMRE: <i>Sóbhá (Fori) Néhrú (1910–2001)</i>	145
LÁZÁR IMRE: <i>Tömöry Edith (1910–2001)</i>	155
Japán	
KISS SÁNDOR: <i>Elked Antal (1873–1942)</i>	166
KISS SÁNDOR: <i>Komor, George (1888–1976)</i>	177
KISS SÁNDOR: <i>Komor Izidor (1860–1942?)</i>	183
KISS SÁNDOR: <i>Komor Szigfrid (1863–1935)</i>	189
KISS SÁNDOR: <i>Kuhn Arthur (1850–1943)</i>	195
KISS SÁNDOR: <i>Kuhn Moritz Montague (1831–1901)</i>	201
KISS SÁNDOR: <i>Metzger Nándor</i>	205
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Nemeshegyi Péter SJ. (1923–2020)</i>	229
GULYÁS ZOLTÁN: <i>Szentgáli Antal (1868–1945)</i>	239
SZÉKÁCS ANNA: <i>Székácsné Vida Mária (1916–2000)</i>	251
Kína	
SALÁT GERGELY: <i>Kína és Magyarország</i>	267
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Ladányi László SJ. (1890–1965)</i>	299
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Szarvas Miklós SJ. (1890–1965)</i>	305

PASSAGES 1. ÉVFOLYAM (2023)

Koreai-félsziget

- CSOMA MÓZES: *A Koreai-félsziget és Magyarország* 315
OSVÁTH GÁBOR: *Diák voltam Észak-Koreában. 1970–72* 337
CSOMA MÓZES: *Gróf Vay Péter élete és utazásai Koreában* 355

Mongólia

- SZILÁGYI ZSOLT: *Mongólia és Magyarország* 367
KEMPF BÉLA: *A Szegedi Egyetem Könyvtárának Ligeti-hagyatéka*..... 407
SZILÁGYI ZSOLT: *Kara György (1935–2022)* 417
SZILÁGYI ZSOLT – ROTTÁR MÁTÉ: *Ligeti Lajos (1902–1987)* 425

Művészek

- KELÉNYI BÉLA: *Boromisza Tibor (1880–1960)* 439
KELÉNYI BÉLA: *Csapek Károly (1904–1976)* 445

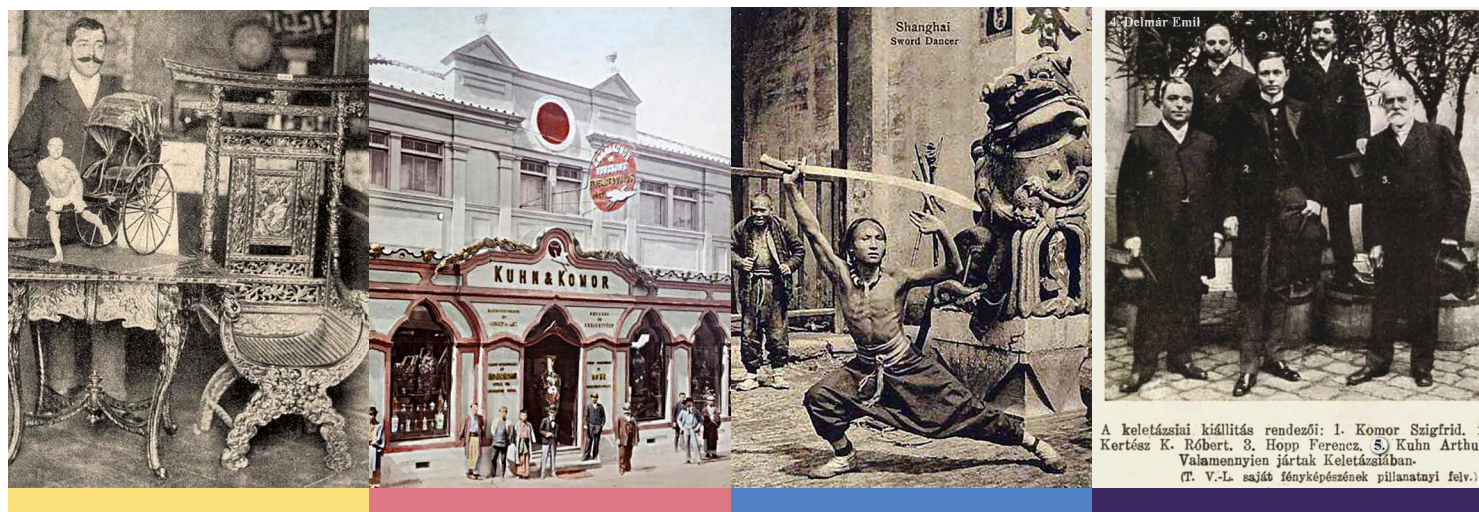
Életút

Kuhn Arthur

?1850–?1944

KISS SÁNDOR*

* kereskedelmi diplomata, Japán-kutató, E-mail: sandor4u@gmail.com

Hivatkozás: Kiss, S., (2023). Kuhn Arthur (?1850–?1944), *Passages* 1:195–200. <https://doi.org/10.59608/pas2023a013.00>

Kuhn Arthur (japánul: アーサー・クーン, magyar sajtóban néha Kun vagy Kún Artúr) műkereskedő, cégtulajdonos Budapesten született valószínűleg 1850-ben. Halálának pontos dátuma nem ismert, 1943-ban vagy 1944-ben hunyt el Budapesten. Édesapja Kohn Jakab, a Pannónia Gőzmalom előkelő hivatalnok, aki 1890 előtt meghalt. Kohanita családba született. Özvegy édesanyja már a Kuhn nevet használta, aki haláláig Budapesten élt. Arthur született nyelvtehetség volt, könnyen teremtett kapcsolatokat. 1891-ben nősült meg, felesége Komor Regina, aki időnként Kuhnne (Kunné) Komor Viktória aláírással tárcákat és leveleket írt a Pesti Hírlapnak.

Kuhn Arthur 1870 körül érkezett Jokohamába, és a Kuhn Moritz Montague által 1869-ben alapított Kuhn & Co., Kína és Japán export-import cég alkalmazottja lett. Moritz és Arthur rokonságban álltak, Moritz első vagy másodfokú nagybátyja lehetett Arthurnak. Üzletkötő és műkincsbeszerző feladatokkal gyakran utazott Hongkongba és Sanghajba. Az első curio boltjukat 1874-ben nyitották meg, mely rövid idő alatt keresett műkincsforrás lett. Forgalmuk és ismertségük gyorsan nőtt.

Arthur vállalta, hogy egyedi régiség-különlegességeket tartalmazó kollekciónkat kiviszi az 1883–84-es kalkuttai nemzetközi kiállításra, amelyen Japán, a meghívás ellenére sem vett részt. Kisméretű standot bérelt, közvetlenül a szingapúri kiállítók részére kijelölt összekötő folyosó mellett. Szerencséjére kevés szingapúri cég jelent meg kiállítóként, s ezt a lehetőséget

Kollázs képei:

Balra: Kelet-ázsiai kiállítás a Nemzeti Múzeumban. Tolnai Világlap 1904.

Középen balra: ld. a 2. képnél

Középen jobbra: Kardtáncos (Shanghai) a Kuhn&Komor képeslapsorozatból. Forrás: Kiss Sándor gyűjteményéből

Jobbra: Kuhn Arthur és Komor Szigfrid Budapesten. Tolnai Világlap 1904.

azonnal felismerve Arthur felajánlotta, hogy megrendezi a szingapúri cégek kiállítását, de a térézőket megtölti japán műkincsekkel. A „*Straits and Japan*” címet kapó összeállítás lett a kiállítás szenzációja. Itt és ekkor mutatták be a fővédnök Connaught hercegének, aki feleségével együtt többször is megtekintette a felvonultatott japán műkincsremeket. Connaught hercegének elismerésül a Kuhn & Co. céget udvari szállítói közé fogadta. Az indiai és külföldi sajtó a japán műrekek legcsodálatosabb példányainak kiállításáról beszélt, mely valaha elhagyta a szigetországot. Rendezése óriási sikert aratott. A Messrs. Kuhn & Co. kollekcióját a zsűri 12 arany-, 5 ezüst- és 4 bronzéremmel díjazta. A kiadott aranyérmek több mint 10%-át ők kapták meg. Mindez egyedül Kuhn Arthurnak köszönhető, mivel Moritz Jokohamában maradt és vitte az üzletet.

1. kép. Japán–orosz háborús képeslap 1905-ből. Forrás: Kiss Sándor gyűjteményéből.

A curio értékesítés nagyban elindult, a legtöbb vevőjük angol volt. Arthur tudta, hogy nem szabad elengedni ezt a lehetőséget, ezért rögtön megalapította a Kuhn & Co. kalkuttai lerakatát. A kalkuttai kiállítási siker és az azt követő indiai értékesítés lehetővé tette a jokohamai üzlet komoly fejlesztését, valamint két évre rá a hongkongi bolt megnyitását is. Moritz nem sokkal később úgy döntött, hogy Arthurrá bízta a hongkongi curio üzlet vezetését is. Így indult el a magyarok első ázsiai nemzetközi üzletlánc.

A megnövekedett forgalomhoz további munkatársakra volt szükség. Moritz távolabbi családtagjaiban bízott igazán, ezért meghívására 1887-ben megérkezett Japánba a kelet-ázsiai lehetőségek iránt érdeklődő Komor Szigfrid, akit rövidesen átirányított Arthur mellé Hongkongba. A két rokon itt találkozott újra, de az is lehetséges, hogy először. Egymást tökéletesen megértették, és egy életre szóló barátság alakult ki köztük. A curio piacon az angol vevőkért kialakult verseny Londonba szólította őket, ezért Moritz az új hongkongi boltot bezárta. Arthur 1888-tól a londoni fiókban dolgozott, ahonnan hazajárt Budapestre. 1890-ben találkozott Komor Reginával, akit eljegyzett, majd visszatért Hongkongba, hogy a családi fészket előkészítse és a curio boltot újra megnyissa. Felesége, Regina megérkezése után nem sokkal felvette a Viktória nevet, hiszen Viktória városban laktak. Több mint egy évtizedig rajtuk kívül más magyar nem élt Hongkongban.

A New Oriental Bank 1892-es japán összeomlása többek között csőd közelbe taszította régi ügyfelét, Kuhn Moritzot is. Megoldásként, hogy pénzhez jusson, Moritz kénytelen volt hongkongi vállalkozását eladni rokonnak, Arthurnak és Szigfridnek, akik közösen azonnal önálló céget alapítottak. Cégük, a Kuhn & Komor teljesen független volt a Kuhn & Co.-tól. Nagyon sikeresen indult, és amire Moritz is számított, az új cég hamarosan saját cége, a Kuhn & Co. vetélytársa lett. Anyagilag megerősödve készítettek elő jokohamai üzletük 1894-es megnyitását. Ezzel megszületett a második magyar tulajdonú, japán műkincseket, iparművészeti és kézműves termékeket árusító nemzetközi üzlethálózat. A megbízható szakemberek hiánya miatt meghívták Komor Izidort, Szigfrid bátyját, aki 1893-ban jó egy évre csatlakozott hozzájuk. Kuhn Arthur volt a koridős közöttük. Feleségén, Reginán keresztül közeli rokonságba is került üzlettársaival.

A curio értékesítés aranykorát élték, a nemzetközi növekedés lett a közös célja a partnereknek. Árupalettájuk főleg antik és új japán művészeti termékeket tartalmazott, emellett sikereiket növelte a tiszta ezüst japánminta használati tárgyak és bútorok gyártatása, mindkettőben pár év alatt piacvezetők lettek. Jokohama lett a fő üzletük, de Hongkong mellett boltot nyi-

tottak Kóbéban, Sanghajban és Szingapúrban, valamint képviseltették magukat Londonban és Kalkuttában is. Kreatívan, sok új ötlettel és erős marketinggel dolgoztak. Minőség és elegancia vezérelte őket. Ma már nem lehet meghatározni, hármójuk közül melyik ötlet kitől származott, de területileg mindenhová jutott olyan új termék, amely azon a piacon sikert aratott.

Arthur koránál és jártasságánál fogva Hongkongban maradt, Szigfridé lett Jokohama, Izidoré pedig, aki másodszor már családjával jött ki, Sanghaj. Arthur régi szingapúri kapcsolatai miatt az ott működő üzletet is felügyelte. A Kuhn & Komor üzletek egységes elvek szerint működtek. Az 1895–1908 közötti időszak volt a cég aranykora, és érthetően Magyarországot sem hagyták ki a forgalmazásból.

Kuhn Arthur mindig kereste az új értékesítési lehetőséget, és igyekezett olcsó árfekvésű tételeket is tartani, sokszor a vevő becsalogatása céljából. Egyik nagy sikere a saját készítésű képeslapsorozat volt, melyhez Izidor is csatlakozott. Sokan ezt az ötletet lerágott csontnak tartották, de a legjobb fotósokat bízták meg, speciális eseményeket vettek fel, és olyan szögből, illetve magasságból készültek a felvételek, valamint olyan híres távoli épületekről is, ahova az utazó fényképezőgéppel nem tudott eljutni. Az orosz-japán háborúról készített gúnyrajzsorozatuk kasszasiker lett.

Arthur és Szigfrid hatalmas, értékes és választékos kollekcióval jelent meg a Nemzeti Múzeum 1904. évi őszi Kelet-ázsiai Kiállításán, ahol öt másik magyar műgyűjtővel együtt – Baráthosi Balogh Benedek, Delmár Emil, Hopp Ferenc, Kertész K. Róbert és Kilián Ernő – óriási sikert arattak. A hazai japonizmusegyik jelentős eseménye volt ez a kiállítás. A Kuhn & Komor kollekciót hiánytalanul értékesítették. Arthur feleségével együtt több mint egy évig maradt itthon.

Hongkongba visszatérve Arthurnak nehéz időszakokkal is meg kellett küzdenie. 1907 augusztusában tűz ütött ki a Hongkong Hotelben, amelynek földszintjén volt az elegáns Kuhn & Komor üzlet. A leégett emelet boltjukra szakadva két kínai alkalmazottjukat megölte és ötöt súlyosan megsebesített. Teljes árukészletük is odaveszett. Anyagi erejüket és elszántságukat jellemzi, hogy új üzletüket egy éven belül megnyitották.

Az idősödő Arthur és felesége 1913-ban úgy döntött, hogy visszatérnek Budapestre. Arthur megérezte az idők változását, érzékelte az üzlet – nemcsak a műtárgyüzlet – gyors romlását. Három évtizedig működött Hongkongban. Társaságkedvelő, társaságteremtő lélek volt. Nagy háztartást vittek, kínai személyzettel. Szinte nem volt olyan odaérkező magyar utazó, akit nem látott vendégül házában. Az Osztrák–Magyar Jótékonyági Társulat nagy tiszteletben álló elnökeként éveken keresztül szolgált, de ő volt a helyi szabadkőműves páholy egyik legrégebbi tagja is.

A tulajdonában lévő Kuhn & Komor üzletrészt Szigfridnek adta el, és feleségével együtt hazatért Budapestre, ahol a nyilvánosság előtt teljesen visszavonultan éltek, ő maga kevés nyilvános szereplést vállalt. A Komor család tagjaival, kiemelten Szigfriddel és Izidorral az idősödő házaspár őrizte a kapcsolatot. 1936-ban Szigfrid végrendeletének Arthur volt a végrehajtója.

Öreg korukban, a harmincas évek második felétől az Amerikai úti Pesti Chevrakadisa Menedékházában – egy másik forrás szerint az Amerikai úti zsidó szeretetházban – éltek. Sorsukról annyit tudunk, hogy 1943/44-ben nyomuk veszett.

Nyilatkozatok

Adatelérhetőségi nyilatkozat. A szerző megerősíti, hogy a mű eredményeit alátámasztó kutatási adatokat a tanulmány tartalmazza.

Összeférhetetlenségi nyilatkozat. A szerző nyilatkozik, hogy összeférhetetlenség nem áll fenn.

Szerzői jogi nyilatkozat. Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licenz feltételeinek megfelelően felhasználható. (© ⓘ ⓘ ⓘ CC BY-NC-ND 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Alapvető szakirodalom, források

Kiss S., (2017). *Japán vonzásában. Magyarok, akik szerették Japánt*. Budapest: Holnap Kiadó. Javított kiadás 2018.

The Souvenir Guide to Osaka: And the Fifth National Industrial Exhibition. (1903). Hakurankwai Kyosankwai.

Catalogue of Japanese carved wood Furniture. Yokohama: Kuhn & Komor. Yokohama Archives of History, Arcanum, Országos Széchenyi Könyvtár, Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum

2. kép. Kuhn & Komor curio üzlete. Jokohama No. 37. Forrás: Kiss Sándor gyűjteményéből.

3. kép.

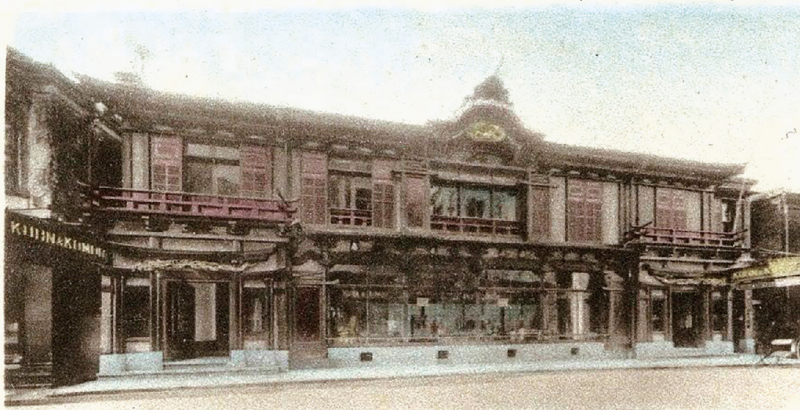
Kuhn & Komor curio üzlet belülről, Yokohama Archives of History FA50-180-20).

Visitors are cordially invited to call and inspect.
ENGLISH, GERMAN & FRENCH SPOKEN.

EXHIBITS
of
The earliest
and
latest faience.

Ancient Bronze Idol

The Yokohama Gallery of Arts & Manufactures.

CURIOS

Screens Embroideries
artistic productions
of every Kind as Idols.
Images Old Prints.
Netsukes etc.

Silk Embroidery

KUHN & KOMOR.

37 WATER STREET,
YOKOHAMA.

Modern Ivory Carving

Fine lacq. Carving

5. kép. Kuhn & Komor - Jokohama, reklám képeslap. Forrás: Kiss Sándor gyűjteményéből.

ENGLISH SPOKEN.

ON PARLE FRANCAIS.

BY APPOINTMENT

KUHN & KOMOR,

PATRONISED BY
H.R.H. The Crown Prince of Austria & Hungary.
H.R.H. The Crown Prince of Russia.
The Duke & Duchess of Connaught.
H.R.H. Prince Henry of Prussia &c

K&K

GREAT SPECIALITIES

Of All Classes of Antique and Modern

Fine Art Curiosities

Silk embroideries, Silver, Bronze, Porcelain,
Ivory, etc., etc.

*Goods Packed, Insured and Forwarded
to all parts of the World.*

MAN SPRICHT DEUTCH.

MAGYARUL BESZELUNK.

K&K

KUHN & KOMOR,

No. 37, YOKOHAMA.

Opposite the "GRAND HOTEL."

PLEASE NOTE

THAT

K. & K. have **only ONE** store in Yokohama,
and this is at No. 37, Water Street,
Opposite the "Grand Hotel."

!! Show this card to your JINRIKISHAW MAN !!

横濱山下町三十七番

クーンコムール商會

KUHN & KOMOR,
ART CURIO DEPOT.

Please remember this building
Front view of K. & K.'s store, Yokohama,
Opposite the "GRAND HOTEL."

Branches of K. & K.

HONGKONG,
SHANGHAI,
YOKOHAMA,
KOBE,

UNDER THE "HONGKONG HOTEL."
UNDER THE "CENTRAL HOTEL."
OPPOSITE THE "GRAND HOTEL."
OPPOSITE THE "ORIENTAL HOTEL."

MEMO.